سنتز ترمو– مکانوشیمیایی، بررسی خواص فیزیکی و مغناطیسی نانوذرات فریت کبالت – منیزیم

وحيد عباسي چيانه *'، عبداله حاج عليلو

^ادانشگاه صنعتی ارومیه، گروه مهندسی معدن و مواد، ارومیه، ایران. ^۲دانشگاه تبریز، دانشکاده مهندسی مواد، تبریز، ایران.

تاريخ ثبت اوليه: ١٣٩۶/١٠/١٣، تاريخ دريافت نسخهٔ اصلاحشده: ١٣٩۶/١٢/١٩، تاريخ پذيرش قطعي: ١٣٩٧/٢/٣

چکیده جانشینی ⁺²Mg در نانوذرات فریت کبالت باعث بهبود خواصی از قبیل پایداری شیمیایی، مقاومت به خوردگی، ناهمسانگردی بلورهای مغناطیسی و خواص نوری- مغناطیسی می شود. در این تحقیق آلیاژسازی مکانیکی به عنوان یک روش ساده و ارزان برای تولید نانوذرات فریت کبالت – منیزیم به کار گرفته شد و خواص فیزیکی و مغناطیسی فریت حاصل بررسی شده است. به منظور مشخصهیابی محصولات از پراش پرتو ایکس و میکروسکوپ الکترونی روبشی استفاده شد. شکل ذرات پودری حاصل از آسیاب نامنظم و اندازه آنها در محدوده ۵–۴۸ نانومتر می باشد. نتایج پراش پرتو ایکس نشان داد پس از ۳۰ ساعت آسیاکاری و زینتر در دماهایی بیش از ⁰ ۲۰۰ تکفاز فریت کبالت – منیزیم تشکیل و اندازه دانهها از ۳۳ تا ۸۵ نانومتر و کرنش شبکه ۸۸، تا ۵۷، درصد تخمین زده شد. با افزایش دمای زینترینگ از ۲۰۰ تا ⁰ ۱۱۰۰ خواص مغناطیسی تکفاز تولید شده بهبود یافته و نفوذ پذیری مغناطیسی با افزایش دمای زینترینگ به دلیل تغییر ساختاری افزایش یافت. آنالیز نتایج نشان داد در دمای زینترینگ پایین (زیر ⁰ ۱۰۰۰) خواص پارامغناطیسی و در دمای بالاتر از ⁰

کلمات کلیدی: تکفاز فریت کبالت-منیزیم، خواص مغناطیسی، آلیاژسازی مکانیکی.

Thermo Mechano-Chemical Synthesis, Physical Characterization and Magnetic Properties of Co-Mg-Ferrite Nanoparticles

Vahid Abbasi-Chineh^{1*}, Abdollah Hajalilou²

¹Urmia University of Technology, Department of Mining and materials Engineering, Urmia, Iran. ²University of Tabriz, Department of Materials Engineering, Tabriz, Iran.

Abstract Substitution of Mg^{2+} in ferrite nanoparticles improves properties such as chemical stability, corrosion resistance, magnetic anisotropy, and optical-magnetic properties. In this study Co-Mg-Ferrite single phase is synthesized using mechanical alloying as a simple and inexpensive method. XRD and SEM were used for characterizing the samples. Shape of powder particles after milling was irregular and their size was was in the range of 5-48 nm. XRD results revealed that after 30 hours of milling and sintering at temperatures above 700oC, single phase Co-Mg-ferrite is produced. Grain size of the sintered products is 33 to 85 nm and the lattice strain is 0.88 to 0.75%. Increasing the sintering temperature from 700°C to 1100°C resulted in improved magnetic properties. Magnetic permeability increased with increasing sintering temperature due to structural changes. Paramagnetic properties in samples sintered below 1000°C are dominant while sintering at 1100°C produced a strong ferromagnetic state giving a well-formed sigmoid-shape hysteresis loop.

Keywords: Co-Mg-Ferrite Single Phase, Magnetic Properties, Mechanical Alloying.

۱ – مقدمه

طی دهههای اخیر، سنتز نانوذره های فریتهای اسپینلی علاقه بسیاری از محققین را بهخاطر خواص مغناطیسی والکتریکی عالی و استفاده آنها در بسیاری از کاربردها مانند وسایل مغناطیسی، دیسکها، کاستها، جذبکنندههای مایکروویو و ترکیبهای فعال جلب کرده است [۱–۵]. میان فریتهای اسپینل، جانشینی ⁺²Mg در نانوذرات _{-Co1} Mg_xFe₂O₄ باعث بهبود خواصی از قبیل پایداری شیمیایی عالی، مقاومت به خوردگی بالا، ناهمسانگردی بلورهای مغناطیسی و خواص نوری- مغناطیسی می شود [۶-۸]. حداکثر خواص مغناطیسی در میزان X=۰/۵ بهدست می آید [۹]. از أنجاييكه خواص مغناطيسي فريتهاي اسيينلي ارتباط تنگاتنگی با ریزساختار و اندازه دانه دارد استفاده آنها در کاربردهایی مانند ذخیره داده پیشرفته، محافظت مایکروویو و بيومواد نياز به كنترل دقيق ريزساختار، اندازه ذرات و كاهش قابل توجه ابعاد به تک حوزه دارد [۱۰]. تا بهحال روشهای متعددی برای سنتز نانوذرات Co_{1-x}Mg_xFe₂O₄ پیشنهاد شده است. روش های سنتی مانند پرس گرم و سرد و سنتز در دمای بالا، شامل بعضى محدوديتها به خاطر ناهمگنى مخلوط پودرهای اولیه، رشد دانهها در دمای بالا و فصل مشترک ضعیف بین ذرات پودری هستند [۱۱–۱۳]. بنابراین روشهای دما پایین از قبیل همرسوبی شیمیایی، سل- ژل و روشهای گرمایی به کمک مایکروویو توسط محققان ارائه شده است [1V - 14]

روش آلیاژسازی مکانیکی یکی دیگر از روشهای مناسب و مقرون بهصرفه است که برای تولید نانوذرات فریت های مغناطیسی پیشنهاد شده است. آلیاژسازی مکانیکی فرآیندی است که در آن مخلوطهای پودری در یک آسیاب در معرض برخوردهای پرانرژی گلولهها قرار می گیرد. این فرآیند اغلب در محیط اتمسفر خنثی انجام میشود. در حین آلیاژسازی مکانیکی دو رخداد مهم جوش خوردن و شکستن مکرر ذرات پودر اتفاق میافتد. اگر سرعت جوش خوردن با سرعت شکستن برابر باشد و اندازه متوسط آنها ثابت بماند فرآیند آلیاژسازی رخ میدهد [۱۸]. در این تحقیق روش

آلیاژسازی مکانیکی به عنوان یک روش ساده و ارزان برای تولید نانوذرات فریت اسپینل کبالت– منیزیم بهکار گرفته شد.

۲– روش تحقیق

در این تحقیق، به منظور تولید نانوذرات Co_{0.5} Mg_{0.5} Fe₂O₄، اکسید های کبالت، منیزیم و آهن به عنوان مواد اولیه انتخاب شد و سپس پودرها براساس نسبت جرمی طبق واکنش زیر مخلوط شدند.

 $\mathrm{CoO} + \mathrm{MgO} + \mathrm{Fe_2O_3} = \mathrm{Co_{0.5}} \ \mathrm{Mg_{0.5}} \ \mathrm{Fe_2O_4}$

در مرحله اول مخلوط پودرها در دستگاه آلیاژسازی مکانیکی انرژی بالا به مدت ۳۰ ساعت با استفاده از ۱۰ گلوله فولادی به قطر ۱۸ میلیمتر داخل محفظه از جنس فولاد زنگ نزن تحت اتمسفر هوای معمولی آسیاکاری شدند. نسبت وزنی گلوله به پودر ۲۰:۱ انتخاب شد. در مرحله دوم به منظور بررسی تاثیر دمای زینتریگ، پودرها تحت پرس هیدرولیک (نیروی ۱۰ تن) به شکل استوانه با قطر ۲۰ میلیمتر تبدیل شدند. برای بررسی اثر دمای پخت، نمونهها به پنج گروه تقسیم شدند که در دماهای مختلف از C° ۷۰۰ تا C° ۱۱۰۰ و در فواصل دمایی C^o ۱۰۰ به مدت ۱۰ ساعت تحت عملیات حرارتی قرار گرفتند. فاز و ساختار نمونهها توسط پراش اشعه ایکس (XRD) و میکروسکوپ الکترونی روبشی (SEM) و عبوری (TEM) مورد بررسی قرار گرفت. همچنین برای بررسی خواص مغناطیسی نمونهها از قبیل اشباع مغناطش و نیروی پسماند از هستوگراف B-H استفاده شد. آزمون ارشمیدس برای محاسبه چگالی نمونهها انجام گرفت.

۳– نتایج و بحث

۳–۱ آنالیز فازی

شکل (۱) الگوی پراش اشعه ایکس پودرهای آسیاکاری شده بعد از ۳۰ ساعت که در دماهای مختلف از ۲۰۰۰ تا ۲۱۰۰۰۵ تحت عملیات حرارتی قرار گرفتهاند را نشان میدهد. نتایج نشان داد بعد از ۳۰ ساعت آسیاکاری پیکهای مربوط به مواد اولیه روی نمودار اشعه ایکس مشاهده نمی شود و پیک های تکفاز فریت کبالت – منیزیم مشاهده می گردد ولی شدت پیکها بسیار کم می باشد که می تواند به دلیل اندازه بسیار

کوچک بلورکهای تشکیل شده و یا میزان کرنش باقیمانده بسیار زیاد در فازهای تشکیل شده باشد که نیازمند تحقیقات بیشتری است [۱۹]. بنابراین برای تعیین دمای سنتز، این نمونه ها در دماهای مختلف به مدت ۱۰ ساعت در کوره تحت عملیات حرارتی قرار گرفتند. بهعبارت دیگر، به مدت سه ساعت دمای کوره تا حدود ۲° ۷۰۰ افزایش و ۱۰ ساعت در این دما نگهداشته شد و سپس به مدت سه ساعت برای کاهش دما تا دمای محیط، نمونهها تحت عملیات حرارتی قرار گرفتند.

۳۰ شکل ۱. الگوی پراش اشعه ایکس نمونه های آسیاکاری شده به مدت ۳۰ ساعت و زینتر در دماهای مختلف.

همان طور که از روی نمودار پرتو ایکس دیده می شود پس از ۳۰ ساعت آسیاکاری و زینتر در ۲^o ۷۰۰ پیکهای مربوط به تکفاز فریت کبالت – منیزیم به طور کامل مشهود است. تمامی پیکها با پیکهای کارتهای استاندار (JCPSD) (طبق روش هاناوالت) مطابقت داشتند و هیچ پیک اضافی مشاهده نگردید. پیکهای شاخص تکفاز فریت کبالت-منیزیم در صفحات (۲۲۰)، (۳۱۱)، (۴۰۰)، (۴۴۰) و (۵۱۱) میباشد. با افزایش دمای زینتریگ از ۷۰۰ تا ۲^o ۱۰۰۰شدت میباشد. با افزایش دمای زینتریگ از ۷۰۰ تا ۲^o ۱۰۰۰شدت دلیل رشد دانه بلوری فاز تشکیل شده و یا کاهش کرنش شبکه باشد. بررسی دقیق تر این موضوع با استفاده از معادله ویلیامسون- هال [۲۰] محاسبه شد. رابطه مورد استفاده در این روش به صورت

 $\beta \cos \theta = \frac{0.9\lambda}{d} + 2\eta \sin \theta \qquad (1)$

است که d اندازه بلورکها، η کرنش شبکه، β عرض پیک در نصف شدت پیک برحسب رادیان، θ محل پیک و λ طول موج اشعه X لامپ مس میباشد.

اندازه دانهها از ۳۳ تا ۸۵ نانومتر بهترتیب در دماهای

۷۰۰ و C° ۱۱۰۰و کرنش شبکه ۰٫۸۸ تا ۰٫۷۵ درصد تخمین زده شد. این نشان میدهد که با افزایش دمای زینتریگ اندازه دانهها رشد و کرنش شبکه کاهش یافته است.

با افزایش دمای زینترینگ از ۱۰۰۰ تا C^o ۱۱۰۰ انتظار میرفت که پروسه قبلی اتفاق افتد ولی نتایج نشان داد که شدت پیکها کاهش یافت که این امر میتواند به دلیل تغییر ساختاری و کاهش عنصر منیزیم در دماهای بالا باشد که نیازمند بررسیهای دقیقتری است.

۲-۳ منحنی پسماند مغناطیسی

اشباع مغناطیسی یکی از فاکتورهای مهم برای ارزیابی خواص مواد مغناطیسی است. این فاکتور بهخاطر حرکت اسپینها در حوزه مغناطیسی و حرکت دیواره حوزه میباشد. عامل نفوذپذیری به شدت به ریزساختار، ساختار بلوری، دمای ترکیب مواد و زمان بعد از مغناطیسزدایی وابسته است.

شکل ۲. حلقه هیسترزیس فریت کبالت – منیزیم در دماهای زینترینگ ۸۰۰، ۷۰۰ و ۹۰۰ درجه سانتیگراد.

شکل۳. حلقه پسماند مغناطیسی فریت کبالت – منیزیم در دماهای زینترینگ ۱۱۰۰ و ۱۲۰۰ درجه سانتیگراد.

شکل (۲) حلقه پسماند مغناطیسی فریت کبالت-منیزیم برای نمونههای زینتر شده در دماهای مختلف را نشان می دهد. مشاهده می شود در میدانهای مغناطیسی پایین قلمرو دیواره حوزه از حالت تعادلی خود آشفته شدهاند. گشتاور مغناطیسی مجبور به خط شدن در جهت میدان مغناطیسی است.

با اعمال میدان مغناطیسی شدیدتر، مرتب شدن گشتاور مغناطیسی از طریق پروسهای پیچیده شامل رشد برخی حوزهها و ناپدید شدن برخی دیگر از حوزهها، حرکت دیواره حوزهها و چرخش حوزهها تقویت میشود. این فرایند ادامه پیدا میکند تا اینکه همه گشتاورها در جهت میدان به خط شوند. منحنی S شکل پسماند مغناطیسی برای نمونههای زینتر شده در دماهای ۵۲ ۰۰۰۰ و ۲۰ ۱۱۰۰ در شکل (۳) نشان داده شده است. این منحنی نشان میدهد که رفتار فرومغناطیس (خاصیت مغناطیسی منظم) در این محدوده دمایی شروع میشود.

گرچه تکبلور فریت کبالت– منیزیم در دمای C° ۷۰۰ تشکیل شد اما باور میشود که خاصیت مغناطیسی ضعیفی به خاطر وجود مخلوطی از بلورهای کوچک و فازهای آمورف داشته باشد.

با توجه به این شکل مشاهده میشود که اشباع مغناطیسی با افزایش زمان زینترینگ افزایش یافت. در واقع نفوذپذیری تحت تاثیر درجه بلورینگی، خلوص فاز و اندازه دانه قرار میگیرد. با افزایش دمای زینترینگ عوامل ذکر شده افزایش یافته و در نتیجه منجر به مانع حرکت دیواره حوزهها میشود. در دماهای زینترینگ کم (۲۰۰۰ تا ۲۰۰۰۰) فاکتور کاهش نفوذپذیری در مقایسه با دمای زینتریگ بالای ۲۰ ۱۰۰۰ با طور کامل پایین میباشد به طوریکه در دمای ۲۵ کار با افزایش اندازه دانه دیواره حوزهها به آسانی حرکت کرده و در نتیجه فاکتور کاهش انرژی بالاتری دارد.

۳-۳ مورفولوژی

در شکل (۴) مورفولوژی پودرهای آسیاکاری شده بعد از ۳۰ ساعت را نشان داده شده است. شکل ذرات پودری نامنظم و اندازه آنها در محدوده ۵–۴۸ نانومتر می باشد.

شکل (۵) تصاویر میکروسکوپ الکترونی روبشی پس از زینتریگ در دماهای مختلف را نشان میدهد.

شکل ۴. تصویر TEM از مورفولوژی ذرات پودری بعد از ۳۰ ساعت آسیاکاری و توزیع ذرات پودری.

مشاهده می شود بعد از زینترینگ در ۲°۷۰۰ مورفولوژی ذرات پودری تفریبا به شکل کروی تغییر کردند و با افزایش دمای زینترینگ به ۲° ۸۰۰ پدیده رشد دانهها دیده شد. بههم چسبیدن ذرات پودری تغییر قابل توجهی است که در این دما مشاهده می گردد . این امر می تواند به دلیل تراکنش مغناطیسی بین ذرات باشد. با افزایش دمای زینترینگ به ۲° ۹۰۰ ذرات بههم متصل شده و مرزدانهها مشاهده گردید و با ادامه فرایند (۲° ۱۰۰۰ و ۲° ۱۱۰۰) رشد دانه همراه با تخلخلهای ریز ديواره حوزهها ممانعت بهعمل أورند.

داخل دانه مشاهده شد که این تخلخلها تمایل دارند از حرکت

شکل ۵. تصاویر میکروسکوپ الکترونی روبشی پس از زینتریگ در دماهای مختلف.

۳-۴ چگالی

به منظور بررسی تاثیر دمای زینترینگ روی تخلخلهای فریت کبالت– منیزیم، چگالی نمونههای زینتر شده در دماهای مختلف اندازهگیری شده است. نتایج محاسبات نشان داد با افزایش دمای زینترینگ تخلخلها و انقباض کاهش یافته و

چگالی از ۴٬۱۱ g/cm³ در C^o ۷۰۰ تا ۴٬۹۰ g/cm³ در C^o ۱۱۰۰ افزایش یافت که این امر می تواند به دلیل رشد دانهها با افزایش دمای زینترینگ باشد. این چگالی حدود ۹۵٪ چگالی تئوری محاسبه شده برای مواد فریتی میباشد (۵٬۳g/cm³). مقدار تخلخل با استفاده از رابطه زیر محاسبه شد. W., Bang, L., Xuehang, W., $Co_{1-x}Mg_xFe_2O_4$ magnetic particles: Preparation and kinetics research of thermal transformation of the precursor, *Ceramics International*, 40 (2014) 10857–10866.

- Spahvandi, R., Masoudi, H., Khosravi, E., Nayebi, B., Structural and Magnetic Properties of Co_{1-x}Mg_xFe₂O₄ Nanoparticles Synthesized by Microwave-Assisted Combustion Method, *Journal of Superconductivity and Novel Magnetism*, 30 (2017), 1801-1805.
- Kurlyandskaya, G.V., Cunanan, J., Bhagat, S.M., Aphesteguy, J.C., Jacobo, S.E., Field-induced microwave absorption in Fe₃O₄ nanoparticles and Fe₃O4/polyaniline composites synthesized by different methods. Journal of Physics and Chemistry of Solids, 68 1527–1532 (2007).
- Gozuak, F., Koseoglu, Y., Baykal, A., Kavas, H., Synthesis and characterization of Co_xZn_{1-x}Fe₂O₄ magnetic nanoparticles via a PEG-assisted route, *Journal* of Magnetism and Magnetic Materials, 321(14) (2009) 2170–2177.
- 12. Tjong, S.C., Chen, H., Nanocrystalline materials and coatings, *Materials Science & Engineering R*, 45 (2004) 1–88.
- Botta, P.M., Mercader, R.C., Aglietti, E.F., Porto Lopez, J.M., Synthesis of Fe–FeAl₂O₄–Al₂O₃ by high-energy ball milling of Al–Fe₃O₄ mixtures, *Scripta Materialia*, 48 (2003) 1093-1098.
- Arulmurugan, R., Vaidyanathan, G., Sendhilnathan, S. Jeyadevan, B., Thermomagnetic properties of Co₁. _xZn_xFe₂O₄ (x=0.1–0.5) nanoparticles, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, 303 (2006) 131– 137.
- 15. Tawfik, A., Hamada, I.M., Hemeda, O.M., Effect of laser irradiation on the structure and electromechanical properties of Co–Zn ferrite, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, 250 (2002) 77–82.
- Duong, G.V., Hanh, N., Linh, D.V., Groessinger, R., Weinberger, P., Schafler, E., Zehetbauer, M., Monodispersed nanocrystalline Co_{1-x}Zn_xFe₂O₄ particles by forced hydrolysis: synthesis and characterization, *Journal of Magnetism and Magnetic Materials*, 311 (2007) 46–50.
- Kim, C.K., Lee, J.H., Katoh, S., Murakami, R., Yoshimura, M., Synthesis of Co-Co-Zn and Ni-Zn ferrite powders by the microwave-hydrothermal method, *Materials Research Bulletin*, 36 (2001) 2241–2250.
- Suryanarayana, C., Mechanical alloying and Milling, *Progress in Materials Science*, 46 (2001) 1-184.
- Hadef, C., Otmani, A., Greneche, J.M., Comparative study using MS and XRD of Fe₈₀Al₂₀ alloy produced by mechanical alloying, *Science China Physics, Mechanics and Astronomy*, 56 (2013) 1504-1507.
- Williamson, G.K., Hall, W.H., X-ray line broadening from filed aluminium and wolfram, *Acta Metallurgica*, 1 (1953) 22-31.
- 21. Cullity, B.D., Elements Of X Ray Diffraction, Addison Wesely Publishing Company, (1956).

$$\rho = 1 - \frac{\rho_{exp}}{\rho_{XRD}} \times 100 \tag{(Y)}$$

که ρexp از قانون ارشمیدس طبق استاندارد ASTM B962 – 17 از قانون ارشمیدس طبق استاندارد ρ_{xro} و با توجه به معادله زیر محاسبه شده است [۲۱].

$$\rho_{\rm XRD} = \frac{8M}{N_a a^3} \tag{(\ref{tau})}$$

N_a: عدد آووگادرو M: جرم مولی و a: پارامتر شبکه میباشند.

۴ – نتیجه گیری

روش آلیاژسازی مکانیکی روشی ساده و ارزان برای تولید نانو ذرات فریت کبالت- منیزیم می باشد. نتایج نشان داد که خواص مغناطیسی نمونه ها به شدت وابسته به دمای زینترینگ است به گونه ای که با افزایش دمای زینترینگ خواص فرومغاطیسی افزایش یافت. هم چنین نفوذ پذیری مغناطیسی با افزایش دمای زینترینگ به دلیل تغییر ساختاری افزایش یافت. با افزایش دمای زینترینگ خواص فیزیکی از قبیل چگالی افزایش و انفباض نمونه ها کاهش یافت.

- Kaiser, M., Effect of nickel substitutions on some properties of Cu–Zn ferrites, *Journal of Alloys* and *Compounds*, 468 (2009) 15–21.
- 2. Iqbal, M.J., Siddiquah, M.R., Electrical and magnetic properties of chromium-substituted cobalt ferrite nanomaterials, Journal of Alloys and Compounds, 453 (2008) 513–518.
- Srivastava, M., Ojha, A.K., Chaubey, S., Materny, A., Synthesis and optical characterization of nanocrystalline NiFe₂O₄ structures, *Journal of Alloys and Compounds*, 481 (2009) 515–519.
- 4. Gul, I.H., Maqsood, A., Structural, magnetic and electrical properties of cobalt ferrites prepared by the sol-gel route, *Journal of Alloys and Compounds*, 465 (2008) 227–231.
- Koseoglu, Y., Baykal, A., Toprak, M.S., Go⁻zu⁻ak, F., Basaran, A.C., Akas, B., Synthesis and characterization of ZnFe₂O₄ magnetic nanoparticles via a PEG-assisted route, *Journal of Alloys and Compounds*, 462 (2008) 209–213.
- Jr, A.F., Silva, F.C., Zapf, V., High temperature magnetic properties of Co_{1-x}Mg_xFe₂O₄ nanoparticles prepared by forced hydrolysis method, *Journal of Applied Physics*, 111 (2012) 07B530.
- Owreesan, S., Ruban Kumar, A., Effects of Mg²⁺ ion substitution on the structural and electric studies of spinel structure of Co_{12x}Mg_xFe₂O₄ Mater Electron, *Journal of Materials Science*, 28 (2017) 4553.
- 8. Liqin, Q., Minlin, G., Wenwein, W., Shiqian, O., Kaituo,